

Kamil Kozak

Uniwersytet Jagielloński

ORCID 0009-0005-8527-8857

EGIPSKA NOWA STOLICA ADMINISTRACYJNA – CELE I FUNKCJE BUDOWY W ŚWIECIE INNYCH URBANISTYCZNYCH PROJEKTÓW HISTORYCZNYCH

Abstrakt

Celem niniejszego artykułu jest opis i analiza projektu Nowej Stolicy Administracyjnej Egiptu w odniesieniu do analogicznych koncepcji urbanistycznych z przeszłości. Artykuł skupia się na przedstawieniu demograficznych i infrastrukturalnych problemów, z jakimi zmagają się aglomeracja kairska, zwróceniu uwagi na historyczne projekty urbanistyczne oraz zarysowaniu koncepcji nowej stolicy, ze szczególnym zwróceniem uwagi na wieloaspektowe przyczyny jej powstania. Tekst powstał na bazie pierwotnych i wtórnych tekstów źródłowych oraz własnych obserwacji autora.

Słowa kluczowe: Egipt, Kair, Nowa Stolica Administracyjna, urbanistyka

Abstract

This article aims to describe and explore the project of the New Administrative Capital of Egypt in relation to similar urban concepts from the past. The article focuses on presenting the demographic and infrastructural problems faced by the Greater Cairo Metropolis, briefly recalling historical urban projects, and outlining the concept of the new capital, with particular attention to the multifaceted reasons for its creation. The text is based on primary and secondary sources and the author's observations.

Keywords: Egypt, Cairo, New Administrative Capital, Urban Planning

Budowa nowej, jak dotąd wciąż nieposiadającej nawet nazwy¹, egipskiej stolicy od lat wzbudza sensację wśród politologów, kulturoznawców i urbanistów. Ambitny projekt przyciąga uwagę nie tylko swoim rozmachem i faktem, że powstaje całkowicie od zera. Wśród badaczy zaznajomionych z historią dwudziestowiecznego Egiptu budowa nowej metropolii może być traktowana jako kolejne wyzwanie urbanistyczne o istotnym

¹ Informacja aktualna w momencie złożenia niniejszego artykułu, czyli w październiku 2024 roku. Rozważane nazwy dla nowej stolicy to m.in. Masr, As-Salam, Kemet, Al-Mustakbal.

znaczeniu polityczno-społecznym. Przyglądając się powstawaniu miasta na środku pustyni, trudno nie wrócić pamięcią do analogicznych działań z przeszłości: budowy kolonialnego Heliopolis, sadatowskiego Madinat As-Sadat² lub Nowego Kairu z okresu rządów Husniego Mubarak. Badacze, eksperci i publicyści zadają całkiem zasadne z perspektywy historycznej pytanie: Czy tym razem Egipcjanom faktycznie uda się zrealizować wyjątkowo ambitny, w wielu aspektach nowatorski, projekt?

Celem niniejszego artykułu jest opis i analiza projektu Nowej Stolicy Administracyjnej Egiptu, w odniesieniu do analogicznych koncepcji urbanistycznych z przeszłości. Ponieważ temat jest nowy i, jak dotąd, niewyczerpany w literaturze naukowej, niniejszy tekst może stać się podstawą przyszłych badań. Pytanie badawcze, które można zadać na potrzeby artykułu, to: Jaki jest cel budowy i funkcje nowej egipskiej stolicy w świetle dotychczasowych doświadczeń historycznych z podobnymi projektami? W ramach hipotezy zakłada się, że powstaniu Nowej Stolicy Administracyjnej przyświecają zarówno cele strukturalne, jak i polityczno-kulturowe.

Jako że oficjalną przyczyną budowy nowych ośrodków miejskich jest demograficzny i urbanistyczny chaos aglomeracji kairskiej, pierwsza część opracowania została poświęcona zarysowaniu problemów, z jakimi zmagają się największe miasto kraju. W kolejnej przedstawiono historyczne projekty budowy nowych ośrodków miejskich. Trzecia i czwarta część dotyczy bezpośrednio budowy Nowej Stolicy Administracyjnej, skupiając się na przyczynach jej powstania oraz nakreśleniu samego projektu. Na potrzeby powstania niniejszego artykułu zastosowano analizę źródeł pierwotnych i wtórnych, metodę porównawczą oraz obserwację nieuczestniczącą³.

Historyczne i współczesne problemy aglomeracji kairskiej

Aglomeracja kairska (ang. *Greater Cairo*, Wielki Kair) to organizm miejski, liczący ponad 20 milionów mieszkańców⁴. Poza samą stolicą (czyli Kairem) w jej skład wchodzi również położona na zachodnim

² Obecne w tekście nazwy arabskie zostały zapisane według zasad polskiej transkrypcji uproszczonej.

³ Autor pracy przeprowadził obserwacje w Nowej Stolicy Administracyjnej podczas wizyty w Egipcie w styczniu 2024 roku. Ponadto autor przeprowadził liczne obserwacje w obrębie aglomeracji kairskiej podczas kilkumiesięcznego pobytu w 2022 roku.

⁴ Ze względu na nieformalne zabudowania oraz niezarejestrowanych mieszkańców trudno wskazać dokładną liczbę populacji aglomeracji kairskiej. Zazwyczaj oscyluje ona pomiędzy 15-20 mln ludzi. World Population Review, *Cairo, Egypt Popu-*

brzegu Nilu Giza, a także liczne miasta satelickie, jak chociażby Szubra El-Khaima, Imbaba czy Al-Ubur. Wspomniana metropolia, w zależności od uznania umownych granic, zajmuje powierzchnię od 2500 km² do 3500 km².

Kształt obecnej, wciąż rozwijającej się, aglomeracji kairskiej został ukształtowany poprzez burzliwą historię Deltę Nilu – od tysięcy lat ważnego obszaru rolniczego i istotnego punktu strategicznego. Nie wspominając o dziejach starożytnego Egiptu (czyli okresie prosperity miast takich jak Memfis, czy Heliopolis), za początki Wielkiego Kairu należy uznać moment przybycia nad Nil Arabów w 642 roku. Z rozkazu muzułmańskiego dowódcy – Amra Ibn Al-Asa – wybudowano garnizon wojskowy Fustat z pierwszym meczetem na terenie Egiptu⁵. W kolejnych wiekach miasto zyskiwało na znaczeniu i rozbudowywało się w kierunku północnym – za rządów abbasydzkich władze i wojsko stacjonowały w Al-Askari, a za rządów Tulunidów (lata 868-905) wybudowano nową stolicę zwaną Al-Kata'i⁶.

Zasadniczo Kair powstał jednak dopiero w X wieku, na północ od wcześniej wzniesionych miast. Jego budowa ruszyła wraz ze wzrostem potęgi szyickiej dynastii Fatymidów, która uczyniła go swoją stolicą. Wówczas miasto zyskało swoją obecną nazwę⁷. Powołano również do życia pierwszy egipski uniwersytet oraz, aż do chwili obecnej, najważniejszy ośrodek sunnickiej teologii⁸ – Al-Azhar. Po upadku dynastii Fatymidów, który nastąpił w 1171 roku, miasto stało się ośrodkiem władzy Ajjubidów, z których to wywodził się słynny Saladin⁹. Z jego inicjatywy miasto ufortyfikowano, a nowym centrum rządów uczyniono położoną na wschód Cytadelę. Za złoty okres Kairu uznaje się jednak rządy Mameluków, przypadające na lata 1250-1517. Wtedy właśnie powstały najwybitniejsze kairskie budowle sakralne oraz mauzolea. W wieku XVI formalną kontrolę nad Egiptem przejęło Imperium Osmańskie – w kolejnych stuleciach powstało więc wiele budowli

lition 2024, <https://worldpopulationreview.com/cities/egypt/cairo>, data odczytu 12 października 2024.

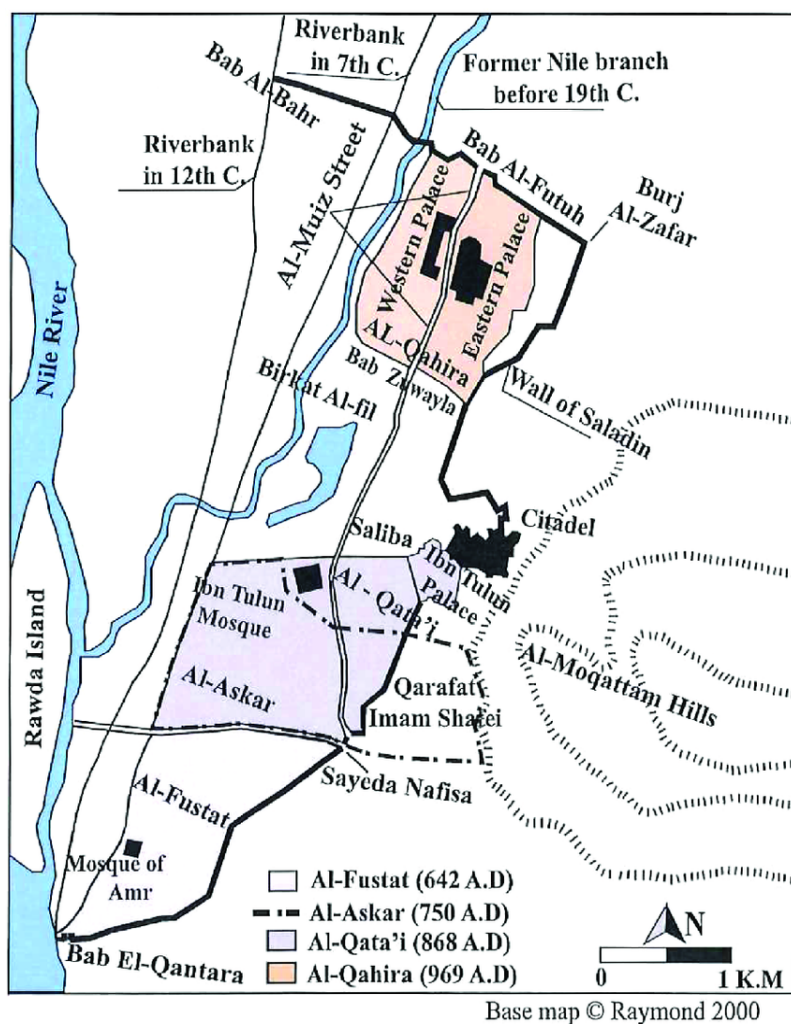
⁵ Fustat wniesiono nieopodal wybudowanego przez Rzymian fortu Babilon. Jego okolice były zamieszkane głównie przez Koptów.

⁶ Jason Thompson, *A History of Egypt*, AUC Press, Cairo 2019, s. 171-183; Afaf L. As-Sajjid Marsot, *Historia Egiptu*, tłum. Z. Landowski, Książka i Wiedza, Warszawa 2009, s. 11-43; André Raymond, *Kair*, tłum. P. Lewicka, Państwowy Instytut Wydawniczy, Warszawa 2005, s. 19-84.

⁷ Nazwa Kairu w języku arabskim to „Al-Kahira” – Zwycięskie [miasto].

⁸ Początkowo, za panowania Fatymidów, Al-Azhar był instytucją szyicką.

⁹ Afaf L. As-Sajjid Marsot, *op. cit.*, s. 11-43.

Rys. 1. Historyczne etapy rozbudowy Kairu

Źródło: https://www.researchgate.net/figure/Borders-of-the-previous-four-capitals-of-Islamic-Egypt-Source-edited-by-authors-based_fig2_357327557.

w stylu typowo tureckim, czego przykładem jest chociażby Meczet Alabastrowy wybudowany za rządów Muhammada Alego¹⁰.

Przeglądając się historii Kairu, już przed XVI wiekiem można odnotować kilka wyraźnych etapów rozwoju metropolii – wraz z przejmowaniem władzy przez kolejne dynastie, rozpoczynano budowę nowej części stolicy. Etapy rozbudowy średniowiecznego Kairu przedstawia mapa na ilustracji 1. Od czasu rządów Fatymidów Kair zaczął wyrastać na największe i najważniejsze miasto świata muzułmańskiego, przejmując schedę po Damaszku i Bagdadzie¹¹. Ustąpił miejsca dopiero Stambułowi – nowej siedzibie kalifa, począwszy od XVI wieku.

Dla układu urbanistycznego i demografii miasta kluczowy okazał się jednak wiek XX, którego początek przypada na okres Protektoratu Brytyjskiego (1914-1922)¹². Wraz z postępującą industrializacją (rozpoczętą już wiek wcześniej przez Muhammada Alego) oraz poprawiającymi się warunkami życia populacja miasta zaczęła dynamicznie rosnąć. Przyczyniły się do tego również migracje spowodowane chęcią szybkiego zarobku – Kair był postrzegany jako miasto perspektyw, w przeciwieństwie do zubożałej prowincji. Rządzący nad Nilem Brytyjczycy dążyli jednak do marginalizacji tradycyjnych dzielnic stolicy. Europejscy urbaniści rozpoczęli wówczas budowę nowych części miasta, inspirowanych uporządkowaną europejską tkanką miejską – w ten sposób na obrzeżach Kairu powstały kwartały, takie jak Heliopolis, czy Maadi. Ekskluzywne, odcięte od pozostałych części miasta dzielnice zaczęły również powstawać w samym centrum – wymienić można chociażby Zamalek na wyspie Gezira oraz tzw. Garden City¹³.

Mimo że formalnie Egipt uzyskał niepodległość już w 1922 roku, rzeczywiste uniezależnienie kraju od Wielkiej Brytanii nastąpiło dopiero w 1952 roku, wraz z tzw. Rewolucją Wolnych Oficerów i dojściem do władzy Gamala Abdela Nasera¹⁴. Wtedy właśnie rozpoczęła się faktyczna eksplozja demograficzna, która w kolejnych dziesięcioleciach, czyli za rządów Anwara as-Sadata oraz Husniego Mubaraką, tylko zyskiwała na tempie wzrostu. Opisaną tendencję obrazuje wykres 1.

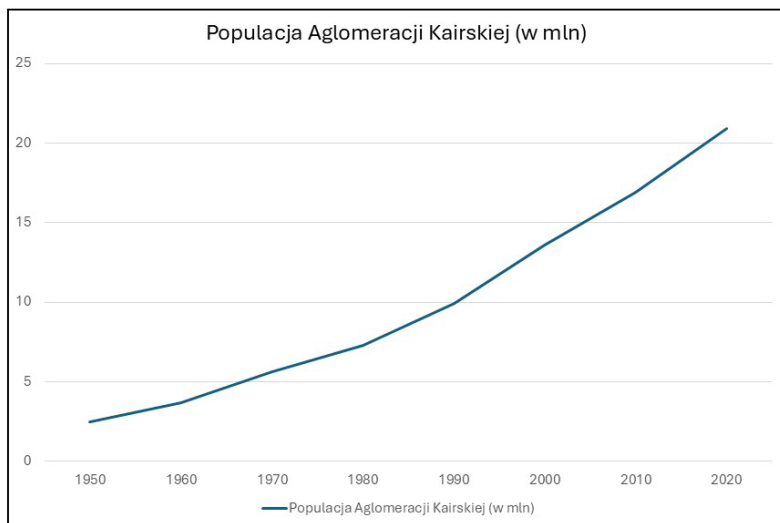
¹⁰ André Raymond, *op. cit.*, s. 111-215.

¹¹ Miasta te były siedzibami kalifów, czyli *de facto* stolicami świata muzułmańskiego.

¹² W rzeczywistości Brytyjczycy kontrolowali Egipt już od 1882 roku.

¹³ André Raymond, *op. cit.*, s. 286-312.

¹⁴ Naser został formalnie prezydentem Egiptu dopiero w 1956 roku.

Wykres 1. Wzrost populacji aglomeracji kairskiej

Źródło: opracowanie własne autora na podstawie danych „World Population Review”.

Z metropolii nieograniczonych perspektyw Kair stawał się miastem coraz bardziej dysfunkcyjnym, o pogłębiających się problemach demograficznych oraz nierównościach społecznych. Wraz z galopującym wzrostem liczby ludności oraz zawirowaniami politycznymi w kraju i regionie¹⁵ Egipt popadł w permanentny kryzys gospodarczy. Intensywny wzrost liczby ludności w wieku produkcyjnym doprowadził do masowego bezrobocia, zwłaszcza wśród osób młodych – była to jedna z głównych przyczyn wybuchu tzw. arabskiej wiosny w 2011 roku¹⁶

Niekontrolowane migracje z pozostałych części kraju, zwłaszcza z Górnego Egiptu, doprowadziły do przeludnienia stolicy. Baza mieszkaniowa oraz infrastruktura miasta nie nadążały za potrzebami milionów nowych mieszkańców. Na obrzeżach zaczęła powstawać nielegalna zabudowa, która z czasem przekształciła się w rozległe slumsy. Najbardziej obrazowym przykładem kryzysu mieszkaniowego było spontaniczne zasiedlenie tzw. Miasta Umarłych, czyli historycznego mameluckiego cmentarza, gdzie w pewnym momencie żyły nawet dwa miliony

¹⁵ Wymienić tu można chociażby kryzys sueski (1956 roku) oraz wojnę sześciodniową (1967 roku).

¹⁶ Więcej: Jörg Armbruster, *Arabska Wiosna. Rewolucja w świecie islamskim*, Wydawnictwo Dolnośląskie, Wrocław 2011.

ludzi¹⁷. Zabudowa miasta, włączając centrum, stawała się chaotyczna, pozbawiona przemyślanych projektów zagospodarowania przestrzennego. Wzrost liczby pojazdów na drogach, w tym ciągniętych przez osły wozów oraz motoriksi (tzw. tuk-tuków), przyczynił się do powstawania uciążliwych korków ulicznych, których nie przewyżczyła nawet budowa trzech linii metra. Do tego dodać należy problem gospodarki odpadami komunalnymi oraz zanieczyszczenia środowiska¹⁸.

Począwszy od drugiej połowy XX wieku Kair stał się bardzo uciążliwym i niezdrowym miastem do życia, trawionym przez liczne patologie demograficzne. Nie bez powodu, począwszy od Nasera, egipcjacy przywódcy tworzyli rozmaite projekty, dążące do rozwiązania problemów aglomeracji kairskiej – niekiedy poprzez budowę całkowicie nowych części miasta. Często spowodowane to było jednak nie tyle chęcią przysłużenia się społeczeństwu, co pragmatyzmem i kalkulacją polityczną, a niekiedy również personalnymi ambicjami i megalomanią.

Historyczne projekty nowych miast w Deltcie Nilu

Jak już wspomniano, zwyczaj budowy kolejnych części Kairu jako reprezentacyjnego ośrodka nowej władzy był zauważalny od początku historii miasta (czyli VIII wieku). Tradycję kontynuowali w okresie kolonialnym¹⁹ Europejczycy, a jej najbardziej jaskrawym przykładem było powstanie miasta (a obecnie dzielnicy) Heliopolis²⁰. Jego budowa rozpoczęła się w 1905 roku z inicjatywy belgijskiego potentata, barona Édouarda Empaina. Na nieużywanym dotąd skrawku pustyni powstało spójnie zaprojektowane miasto z szerokimi alejami oraz budynkami w stylu neomauretańskim. Było przykładem luksusu oraz modernizacji na Nilem. Po uzyskaniu przez Egipt niepodległości charakter Heliopolis zaczął ulegać zmianom – pojawiła się niespójna z otoczeniem zabudowa, wiele gmachów podupadło, pojawili się mieszkańcy z niższych szczebli drabiny społecznej. Miasto zostało wchłonięte przez rozrastający się Kair i stało się jedną z dzielnic, przyjmując jednocześnie wie-

¹⁷ Galila El Kadi, Alain Bonnamy, *Architecture for the Dead*, AUC Press, Cairo 2007, s. 253-271.

¹⁸ Więcej: Yahia Shawkat, *Egypt's Housing Crisis*, AUC Press, Cairo 2020; David Sims, *Understanding Cairo. The logic of a city out of control*, AUC Press, Cairo 2010.

¹⁹ Chodzi tu o okres okupacji Egiptu od 1882 roku, czyli przed formalnym powstaniem mandatu brytyjskiego.

²⁰ Nazwa nawiązuje do starożytnego miasta, ośrodka kultu boga Re.

le cech charakterystycznych dla egipskiej stolicy. Mimo to do dziś jest uważane za jeden z lepszych kwartałów, a o jego prestiżu świadczy fakt, iż wciąż znajduje się tam główny pałac prezydencki²¹.

Gdy w 1956 roku formalnie już prezydentem został Gamal Abdel Naser, rozpoczęto budowę kolejnego miasta od zera – według założeń – idealnego i pozbawionego negatywnych cech egipskich metropolii. W ten sposób powstało Madinat Nasr²², które pomimo planów nigdy nie pełniło funkcji egipskiej stolicy. W chwili obecnej, po minionych dziesięcioleciach postępującej urbanizacji, miasto Nasera jest tak naprawdę jedną z centralnych dzielnic Kairu. Podobne zamiary przyświecały Anwarowi as-Sadatowi – w ten sposób powstały Madinat As-Sadat (tym razem znacznie oddalona od samego Kairu) oraz Madinat as-Sadis min Uktubar, czyli Miasto Szóstego Października²³. Pierwsze z nich też miało pełnić funkcję stolicy, a ponadto stać się modelowym miastem łączącym funkcje przemysłową, mieszkalną i usługową. Drugie natomiast miało zasłynąć jako miasto edukacji i nauki, przyjmujące międzynarodowych studentów. Miasto Szóstego Października cały czas posiada opinię miasta zamożnego i dobrego do życia. Co ciekawe, obecnie trwają prace budowlane nad jego nową odsłoną, czyli „Nowym Miastem Szóstego Października”, pełniącą przede wszystkim funkcję mieszkalną. Na uwagę zasługuje też zdecydowanie budowa Nowego Kairu (arab. Al-Kahira Al-Dżadida) koordynowana już przez Husniego Mubaraka. To leżące na wschód od Kairu miasto zasłynęło z ekskluzywnych willi oraz prestiżowych instytucji edukacyjnych z nowoczesnym kampusem Uniwersytetu Amerykańskiego (AUC) na czele. Opisane powyżej projekty porządkuje tabela 1.

Pomimo ambitnych projektów, wszystkie ze wspomnianych miast uległy pewnym niepożądanym zjawiskom charakterystycznym dla tradycyjnych egipskich metropolii. Wśród nich wymienić należy:

- pojawienie się niespójnej i chaotycznej zabudowy;
- problemy komunikacyjne, korki uliczne, pojawienie się niepożądanych pojazdów (ręcznych wózków, motoriks);
- uszkodzenia infrastruktury miejskiej (np. chodników);

²¹ Więcej: Agnieszka Dobrowolska, Jarosław Dobrowolski, *Heliopolis: Rebirth of the City of the Sun*, AUC Press, Cairo 2006.

²² Madinat Nasr, czyli „Miasto Zwycięstwa”. Arabski termin „madina” oznacza miasto.

²³ 6 października to egipski Dzień Sił Zbrojnych – upamiętnia on atak Egiptu na Izrael w 1973 roku (wojna Jom Kippur).

Tabela 1. Projekty nowych miast w Deltcie Nilu (w XX wieku)

Nazwa miasta	Data powstania	Inicjator	Opis
Madinat Nasr	Lata 60.	Gamal Abdel Naser	W założeniu nowa stolica (plan niezrealizowany), wybudowana nieopodal kolonialnej Heliopolis, pełniąca zarówno funkcję mieszkalną, jak i handlowo-usługową. Miasto szczegółowo zaplanowane przez urbanistę Sayeda Karima. Obecnie największa dzielnica Kairu o chaotycznej zabudowie, zamieszkała przez zróżnicowane klasy społeczne.
Madinat As-Sadat	Lata 80.	Anwar as-Sadat	Miasto wybudowane niecałe 100 km na północny-zachód od Kairu. Powstało przede wszystkim jako ośrodek przemysłowy, ale również potencjalna stolica oraz miasto satelickie z dodatkowymi mieszkaniami. Miało za zadanie odciążyć Kair (głównie w zakresie przemysłu).
Madinat as-Sadis min Uktubar (Miasto Szóstego Października)	Lata 80.	Anwar as-Sadat	Miasto (de facto część aglomeracji kairskiej) wybudowane 20 km na południowy zachód od centrum Kairu. W założeniu kosmopolityczny ośrodek akademicko-naukowy z licznymi instytucjami edukacyjnymi oraz parkiem technologicznym. Ważny ośrodek biznesowy. Miasto zamieszkane przez lepiej sytuowanych Egipcjan.
Al-Kahira Al-Dżadida (Nowy Kair)	Początek XXI wieku	Husni Mubarak	Miasto łączące się ze wschodnimi przedmieściami Kairu. Powstało w wyniku administracyjnego połączenia trzech mniejszych miast. Ośrodek zamieszkały głównie przez zamożnych Egipcjan, posiada dzielnice willowe. Siedziba nowego kampusu prestiżowego Uniwersytetu Amerykańskiego (AUC).
Nowe Miasto Szóstego Października	W trakcie budowy	Abdel Fattah as-Sisi	Przedłużenie Miasta 6 Października o nowe osiedla mieszkalne i lokale usługowe.

Źródło: opracowanie własne autora.

- nadmierne zaśmiecenie przestrzeni publicznej, problem z gospodarką odpadami;
- zubożenie mieszkańców, spadek prestiżu dzielnicy;
- wraz z migracjami z prowincji – postępująca ruralizacja, objawiająca się m.in. w ubiorze i zachowaniu mieszkańców dzielnicy;
- pojawienie się problemu bezdomności oraz ulicznego żebractwa;
- wzrost przestępczości i fundamentalizmu religijnego²⁴.

Z tymi samymi problemami może się w przyszłości zmierzyć również Nowa Stolica Administracyjna. Stąd właśnie wynikają pytania i wątpliwości czy nowy, wyjątkowo ambitny, projekt nie okaże się kolejną nieudaną próbą odcięcia od rzeczywistości egipskiej przestrzeni miejskiej. Przed próbą odpowiedzi należy jednak zarysować sam projekt nowego miasta oraz wymienić główne intencje, które przyświecały jego projektantom.

Przyczyny powstania Nowej Stolicy Administracyjnej

Budowa Nowej Stolicy Administracyjnej to sztandarowy projekt Abdela Fattaha as-Sisiego – prezydenta Egiptu sprawującego urząd od 2014 roku. Przywódcę tego, pomijając wszelkie kontrowersje dotyczące poszanowania praworządności i przestrzegania praw obywatelskich, cechuje ambitne podejście do modernizacji i rozbudowy egipskiej infrastruktury. Działania te zostały ujęte w projekcie *Egypt Vision 2030* (ang. Egipska Wizja 2030) – koncepcji ogłoszonej w 2016 roku, w założeniach bardzo podobnej do *Saudi Vision 2030* (ang. Saudyjska Wizja 2030)²⁵. Sam projekt obejmuje wiele działań, opartych na trzech płaszczyznach: ekonomicznej, społecznej i środowiskowej²⁶. O ile skuteczność działań zmierzających do zatarcia nierówności społecznych oraz poprawy warunków życia przeciętnych obywateli stoi wciąż pod dużym znakiem zapytania, o tyle trudno nie zwrócić uwagi na intensywny roz-

²⁴ Więcej: David Sims, *op. cit.*

²⁵ Więcej informacji na oficjalnej stronie internetowej projektu: <https://www.vision2030.gov.sa/en>, data odczytu 13 października 2024.

²⁶ Uaktualniona (w 2023 roku) wersja strategii *Egypt Vision 2030* składa się z 6 głównych celów zatytułowanych: Jakość i standardy życia; Sprawiedliwość i równość społeczna; Zrównoważony i zintegrowany system środowiskowy; Zróżnicowana, konkurencyjna i oparta na wiedzy gospodarka; Wysoko rozwinięta infrastruktura; Zarządzanie i partnerstwa. *The National Agenda for Sustainable Development. Egypt's Updated Vision 2030*, https://mped.gov.eg/Files/Egypt_Vision_2030_EnglishDigitalUse.pdf, data odczytu 13 października 2024.

wój infrastruktury, obejmujący chociażby budowę dróg i rozbudowę infrastruktury transportowej (w tym, jak podają egipskie media, budowę 945 mostów i tuneli²⁷) czy modernizację przestrzeni miejskiej²⁸.

W strategię *Vision 2030* wpisuje się też zdecydowanie realizacja kilku megaprojektów. Są one szczególnie ważne dla przywódców państw rozwijających się, ponieważ ich powstaniu towarzyszy rozgłos i, tym samym, podkreślenie wysokiej pozycji władzy (szczególnie ważne w przypadku niskiego poziomu legitymizacji reżimów autorytarnych). Informacje o zrealizowanych megaprojektach rozprzestrzeniają się szybciej i mają większy zasięg niż na przykład przekazy o stopniowej poprawie poziomu życia obywateli. Ambitne projekty miały więc zawsze szczególną pozycję w egipskich planach rozwoju oraz budżecie. Jak wskazano we wcześniejszym rozdziale, poprzedni prezydenci Egiptu doprowadzili do budowy kilku nowych miast – według wstępnych założeń – innowacyjnych, uporządkowanych i dobrze prosperujących. Nie inaczej postąpił As-Sisi, poświęcając szczególną uwagę prawdopodobnie najbardziej ambitnemu założeniu urbanistycznemu w najnowszej historii kraju – budowie nowej stolicy, która zapisze się w historii jako żywy pomnik prosperity kraju z okresu jego rządów.

Zasadniczo cele budowy Nowej Stolicy Administracyjnej można podzielić na cztery kategorie: polityczne (w tym kwestie dotyczące bezpieczeństwa), ekonomiczne, społeczno-kulturowe oraz infrastrukturalne²⁹. Przedstawione poniżej przykłady oczywiście nie wyczerpują tematu i nie uwzględniają wszystkich motywacji, jakimi kierowali się projektanci megaprojektu. Wskazują jednak na pewne tendencje, zauważalne również przy realizacji wspomnianych historycznych projektów.

Podstawowy cel natury politycznej opisano już w poprzednim akapicie – chodzi tu o wizerunek prezydenta As-Sisiego, uważanego za

²⁷ Ahram Online, *Egypt constructed 945 bridges and tunnels in last 10 years: Ministry*, Al Ahram, <https://english.ahram.org.eg/NewsContent/1/1235/526427/Egypt/Urban--Transport/Egypt-constructed--bridges-and-tunnels-in-last--ye.aspx>, data odczytu 13 października 2024.

²⁸ Chloé Berger nazywa politykę prezydenta As-Sisiego „autorytarnym reformizmem”. Chloé Berger, *Egypt: between failed revolution and radical transformation*, La Fondation méditerranéenne d'études stratégiques, <https://fmes-france.org/>, data odczytu 14 października 2024. Więcej: Egyptian Center for Economic and Social Rights, *Egypt and the 2030 Agenda: No strategy for implementing the SDGs but continuous privatization following IFI policies*, Social Watch, <https://www.socialwatch.org/node/17798>, data odczytu 14 października 2024.

²⁹ Podział autorski, dokonany na podstawie przeglądu literatury oraz własnych obserwacji.

głównego autora analizowanej koncepcji. Polityk pragnie być uznawany za wizjonera i ambitnego przywódcę, który zainicjował i zrealizował najbardziej monumentalne przedsięwzięcie niepodległego Egiptu (konkurujące nawet z dziełem Nasera, czyli Wielką Tamą Asuańską). Zdaniem jednego z komentatorów: „As-Sisi chce, aby historia o nim pamiętała, przenosząc ośrodek władzy z Kairu w miejsce, które go uwieczni”³⁰. Przy okazji projekt może zostać wykorzystany w polityce zagranicznej i służyć ociepleniu wizerunku prezydenta. Obraz „Egiptskiego Manhattanu”, nowoczesnego i futurystycznego miasta świadczącego o galopującym rozwoju gospodarczym kraju, zostanie wówczas przeciwstawiony powszechnemu niekiedy na Zachodzie wizerunkowi As-Sisiego jako „zła koniecznego” – dyktatora, potrafiącego zapewnić państwu jedynie bezpieczeństwo poprzez rządy silnej ręki³¹.

Według nieegipskich politologów oraz znawców egipskiej sceny politycznej projekt budowy nowej stolicy pełni również kluczowe funkcje w zakresie bezpieczeństwa wewnętrznego³². Po pierwsze, należy wspomnieć o ogólnej ochronie obiektów władzy państwowej, tj. pałacu prezydenckiego, parlamentu, ministerstw i urzędów. W kraju wciąż narażonym w wysokim stopniu na działalność terrorystyczną, ulokowanie najważniejszych budynków na zwartym i silnie strzeżonym obszarze wydaje się zasadne. Po drugie, zwiększa to bezpieczeństwo stabilności samego reżimu na wypadek masowych aktów nieposłuszeństwa obywatelskiego bądź zamachów stanu³³. Przede wszystkim nowa stolica oddalona jest od symbolu egipskich rewolucji, czyli Placu At-Tahrir – przestrzeni w samym sercu Kairu, na której rozpoczynały się praktycznie wszystkie protesty w najnowszej historii kraju. Nowa dzielnica rządowa, położona wystarczająco daleko od wielomilionowych kwarta-

³⁰ MEMO, *Professors criticise Egypt's New Administrative Capital*, Middle East Monitor, <https://www.middleeastmonitor.com/20211115-professors-criticise-egypts-new-administrative-capital/>, data odczytu 14 października 2024.

³¹ Więcej: Katarzyna Czornik, *Intensyfikacja autorytaryzmu wojskowego w Egipcie w okresie prezydentury generała Abd Al-Fattaha As-Sisiego*, „Studia Polityczne” 2022, 50/3, s. 61-84.

³² Przykładowo: Agah Hazir, *The politics and economics behind Egypt's new capital project*, *Invest Africa*, <https://www.investafrica.com/insights-and-news/the-politics-and-economics-behind-egypts-new-capital-project>, data odczytu 14 października 2024; Yasser Elsheshtawy, *Egypt's New Administrative Capital Is Another Desert Folly*, Dawn, <https://dawnmena.org/egypts-new-administrative-capital-is-another-desert-folly>, data odczytu 14 października 2024.

³³ W historii niepodległego Egiptu doszło do dwóch przewrotów wojskowych (1952 roku, 2013 roku) oraz oddolnej rewolucji w 2011 roku

łów mieszkalnych, a przede wszystkim obszarów biedniejszych i slumsów, daje rządzącym zdecydowanie większe poczucie bezpieczeństwa na wypadek spontanicznej mobilizacji społecznej. Ponadto, ze względu na uporządkowany układ urbanistyczny oraz możliwość koncentracji służb bezpieczeństwa na małej powierzchni, miasto może być skutecznie chronione przed większymi zgromadzeniami i rozruchami³⁴.

Cele ekonomiczne to kolejna motywacja, którą kierowali się inicjatorzy budowy nowej stolicy. W ramach tej kategorii można dostrzec dwa rodzaje procesów. Pierwszy z nich ma charakter ogólny, makroekonomiczny, oficjalnie podawany w wypowiedziach, planach i biuletynach. Chodzi o stymulację egipskiej gospodarki poprzez stworzenie nowych miejsc pracy oraz, co najważniejsze, przyciągnięcie kapitału zagranicznego, zwłaszcza do dzielnicy biznesowej. Władze pragną sprować międzynarodowych inwestorów, którzy pobudzą egipski sektor usługowy. Należy jednak wspomnieć również o drugim, bardziej mikroekonomicznym, nieoficjalnym i trudnym do zbadania (ze względu na brak wiarygodnych danych) procesie – bogaceniu się egipskich elit. Chodzi tu zwłaszcza o osoby powiązane z armią, czyli najważniejszym graczem w historii niepodległego kraju. Jak wskazują komentatorzy i media, większość gruntów należy do wojskowych (nawet 51%³⁵), a w przyszłości podobnie będzie z zyskami – zasilą one głównie kieszenie wąskiego kręgu egipskiej elity, nie zaś skarbu państwa³⁶.

Przechodząc do kwestii społeczno-kulturowych, należy zauważyć, że nowa stolica nie będzie pełniła jedynie funkcji administracyjno-reprezentacyjnych. Według projektów, będzie składała się również w dzielnic mieszkalnych, tworząc samowystarczalne miasto, pełniące wszystkie niezbędne funkcje. Biorąc pod uwagę problemy demograficzne Kairu, budowa osiedli w Nowej Stolicy Administracyjnej mogłaby przyczynić się do stopniowego rozwiązywania kryzysu mieszkaniowego, oferując pewnego rodzaju alternatywę dla uboższych

³⁴ Mustafa Menshawey, *Why is Egypt building a new capital?*, Al-Jazeera, <https://www.aljazeera.com/opinions/2021/7/5/why-is-egypt-building-a-new-capital>, data odczytu 14 października 2024; Danya Kariv, *A Steep Price to Prevent Protest: Egypt's New Capital Forged from Fear of Insurrection*, International Relations Review, <https://www.irreview.org/articles/a-steep-price-to-prevent-protest-egypts-new-capital-forged-from-fear-of-insurrection>, data odczytu 14 października 2024.

³⁵ Chodzi dokładnie o 51% udziałów w ACUD, czyli nadzorującym projekt „Kapitale inwestycyjnym na rzecz budowy miast”. Pozostałe 49% udziałów posiada Ministerstwo Mieszkalnictwa.

³⁶ Mustafa Menshawey, *op. cit.*

mieszkańców aglomeracji, żyjących w przeludnionych dzielnicach. Znając historię Egiptu oraz realia życia w kraju, trudno jednak wyobrazić sobie taki scenariusz. Zdaniem ekspertów i komentatorów, nowa stolica stanie się kolejnym miastem (*de facto* dzielnicą aglomeracji kairskiej) przeznaczoną dla elity, która pragnie się odciąć od chaosu, zgiełku i niewygód tradycyjnych części metropolii³⁷. Jest to charakterystyczny proces, przez który przechodzą miasta na etapie tzw. suburbanizacji. Jeśli ten scenariusz się spełni, doszłoby jedynie do pogłębienia podziałów społecznych oraz wzrostu frustracji wśród uboższej części społeczeństwa.

W wymiarze kulturowym, budowę nowej stolicy można uznać za pewnego rodzaju manifest – udowodnienie, że poza bogatą kulturą starożytną oraz średniowiecznymi zabytkami muzułmańskimi, Egipt może zaoferować coś więcej, rozwijając się i podążając z duchem czasu. Budowa nowoczesnego, według projektów, wręcz futurystycznego a przy tym bogatego w faraonską i muzułmańską symbolikę, miasta ma pokazać Egipt z zupełnie innej strony – jako państwo rozwinięte gospodarczo, ale też podążające za globalnymi trendami. Przeglądając się wizualizacjom pełnej wieżowców dzielnicy biznesowej, nietrudno dostrzec inspirację regionem Zatoki Perskiej – punktu odniesienia i aspiracji Egiptu. Z dużym prawdopodobieństwem pewne części nowej stolicy będą się więc rozwijały według tzw. nurtu „dubaizacji”.

Na końcu należy wziąć pod uwagę również kwestie infrastrukturalne. Jak wskazano w pierwszej części, ponad dwudziestomilionowa aglomeracja kairska jest metropolią zmagającą się z poważnymi problemami transportowymi i komunalnymi, a ze względu na gęstą zabudowę oraz przeludnienie, możliwości rozwoju wydają się mocno ograniczone. Budowa nowych dróg bądź poszerzenie już istniejących wiązałoby się z koniecznością wyburzenia dzielnic mieszkalnych, co pogłębiliby tylko istniejący kryzys mieszkaniowy (rys. 2). Trzy funkcjonujące linie metra nie są w stanie obsłużyć codziennych migracji wielu milionów ludzi. Ulice, zwłaszcza w godzinach szczytu, są zakorkowane, a liczba mostów łączących obie strony Nilu wydaje się niewystarczająca³⁸. Fakt, iż Kair pełni funkcję

³⁷ Niezwykle wysokie ceny mieszkań mają skutecznie uniemożliwiać osiedlanie się w mieście osób o niższym statusie materialnym. Ibidem; Danya Kariv, *op. cit.*

³⁸ The World Bank Group, *Cairo Traffic Congestion Study – Executive Note*, World Bank, <https://www.worldbank.org/content/dam/Worldbank/TWB-Execu->

Rys. 2. Pozostałości bloków zburzonych podczas budowy trasy szybkiego ruchu w Gizie.

Źródło: zbiory własne autora.

stołeczną, tylko pogłębia istniejące problemy – kolumny i konwoje rządowe przyczyniają się do zagęszczenia ruchu drogowego, a policyjne i wojskowe eskorty są, ze względów bezpieczeństwa, zobligowane do wyłączenia okolic istotnych obiektów rządowych z ruchu kołowego. Przykładem może być nieprzejezdna w wielu miejscach dzielnica Zamalek, gdzie ulokowana jest większość ambasad. Pozbawienie Kairu wszelkich funkcji administracyjnych szczybla centralnego, zdaniem projektantów nowej stolicy, otworzy przed metropolią nowe możliwości rozwoju, dzięki czemu stanie się ona lepszym miejscem do życia³⁹.

Plany nowej stolicy

W tym miejscu wypada zarysować same założenia projektu Nowej Stolicy Administracyjnej. Będzie to jedynie zwięzły przegląd, ponieważ

[tive-Note-Eng.pdf](#), data odczytu 14 października 2024.

³⁹ MME, *Doubts raised over achievability of Egypt's new capital*, Middle East Eye, <https://www.middleeasteye.net/news/doubts-raised-over-achievability-egypts-new-capital>, data odczytu 16 października 2024.

Rys. 3. Widok ogólny na rządową dzielnicę nowej stolicy.

Źródło: zbiory własne autora.

powstało wiele obszernych artykułów i raportów, w których ze szczegółami opisano poszczególne elementy omawianej koncepcji⁴⁰.

Miasto zlokalizowane jest około 45 km na wschód od centrum Kairu, za drugą stołeczną obwodnicą, mniej więcej w połowie drogi do portowego Suezu (położenie na ważnym szlaku transportowym). Planowana powierzchnia nowej stolicy to 700 km², na której zamieszkać ma do 7 milionów ludzi (oczywiście w przyszłości miasto może się rozrastać). Projekt zakłada powstanie konkretnych dzielnic o wyznaczonych funkcjach: części rządowej, dyplomatycznej, biznesowej, kulturalnej oraz osiedli mieszkalnych. Miasto ma być miejscem zielonym, w centralnej części znajdzie się gigantyczny park wzorowany na nowojorskim Central Parku (tzw. Zielona Rzeka).

Nowa stolica ma być miastem inteligentnym, wyposażonym w najnowsze rozwiązania technologiczne, w tym w sprawny system monitoringu (co zapewnić ma całodobowe bezpieczeństwo). Ponadto w projekcie uwzględniono dbałość o środowisko (np. skupienie się na pozyskaniu energii słonecznej), budowę licznych obiektów kulturalnych, parku rozrywki oraz miejsc kultu (w tym koptyjskich kościo-

⁴⁰ AUDI, *New Administrative Capital (NAC)*, Arab Urban Development Inst., <https://araburban.org/en/infocenter/projects?id=3939>, data odczytu 16 października 2024; Yasmine El-Rashidi, *Centre of power: Egypt's New Administrative Capital*, The Architectural Review, <https://www.architectural-review.com/essays/centre-of-power-egypts-new-administrative-capital>, data odczytu 16 października.

łów). Na dostępnych wizualizacjach szczególną uwagę przykuwa pełna wysokościorców dzielnica biznesowa.

W tym momencie (październik 2024 roku) nowa stolica skomunikowana jest z Kairem połączeniem kolejowym – przejazd jest jednak czasochłonny (ponad godzina) i nie oferuje bezpośredniej komunikacji z centrum miasta. Sama Nowa Stolica Administracyjna wydaje się, jak na razie, opustoszała, choć zostały już do niej przeniesione praktycznie wszystkie ministerstwa i instytucje rządowe oraz powstały mieszkania dla pracowników. Na dalszym etapie mają tu zostać przeniesione również wszystkie placówki dyplomatyczne.

Podsumowanie

Po powyższym zarysowaniu problemów aglomeracji kairskiej, przywołaniu historycznych projektów urbanistycznych, omówieniu przyczyn budowy nowej stolicy oraz zwięzłym przedstawieniu jej założeń, można odpowiedzieć na zadane we wstępie pytanie badawcze.

Jak wspomniano w trzeciej części niniejszego artykułu, budowie Nowej Stolicy Administracyjnej przyświecały liczne cele, które podzielono na cztery podstawowe kategorie: polityczne (z uwzględnieniem kwestii bezpieczeństwa), ekonomiczne, społeczno-kulturowe oraz infrastrukturalne. W komunikatach egipskiego rządu oraz publicznej debacie akcentuje się przede wszystkim dwa ostatnie z nich, czyli zwraca się uwagę na potrzebę budowy nowej stolicy w celu zażegnania kryzysu demograficznego (tj. przeludnienia i kryzysu mieszkaniowego) oraz rozwiązania problemów infrastrukturalnych (korki uliczne itp.). W rzeczywistości równie istotne wydają się motywacje natury politycznej (zabezpieczenie obiektów rządowych przed zamachami stanu i demonstracjami) oraz gospodarcze w wymiarze mikroekonomicznym (bogacenie się elit, zwłaszcza armii). Jak zarysowano w części drugiej, podobne cele przyświecały budowie projektów historycznych, choć w tym miejscu jako wspólny mianownik należy wymienić również ambicje egipskich przywódców i powiązanie z nimi kwestie wizerunkowe (zapisanie się w historii kraju, jako inicjator budowy nowego miasta).

Resumując, w oparciu o analizę źródeł i własne obserwacje autora, postawioną we wstępie hipotezę można zweryfikować pozytywnie. Budowie Nowej Stolicy Administracyjnej przyświecają zarówno cele strukturalne, jak i polityczno-kulturowe. Do pierwszej kategorii należą pla-

ny rozwiązania problemów demograficznych oraz infrastrukturalnych, zgodnie z oficjalną narracją egipskich władz. Cele polityczno-kulturowe obejmują natomiast szerokie spektrum zagadnień, od kwestii bezpieczeństwa po ambicje wizerunkowe prezydenta As-Sisiego. Trudno wskazać, które z nich mają znaczenie priorytetowe. Z całą pewnością więc przyczyny powstania Nowej Stolicy Administracyjnej mają charakter wieloaspektowy, a sam projekt wyróżnia się bezprecedensową w historii Egiptu skalą, kosztami oraz zaangażowaniem ze strony rządzących.